

אגדת ה'יום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> ט-טו ניסן >> קידושין לז-מג

גמול—בעולם הזה?

(קטע קצת ארוך, מסוגיה ארוכה עוד יותר. מי שמעוניין, מוזמן לדלג לפסקה המודגשת בסיים)

א. כל העושה מצווה אחת - מיטיבים לו, מאריכים ימיו בעולם הזה וזוכה לעולם הבא, וכל שאינו עושה מצווה אחת - להפך. ב. הגמרא מקשה על המשנה ממשנה אחרת: יש רק מצוות מסוימות (כיבוד הורים, חסד וכו') ששכרן גם בעולם הזה וגם בעולם הבא! משיב רב יהודה: המשנה מדברת על מי שיש לו מצווה אחת יותר מהעברות או להפך. במקרה הזה, מצווה אחת או עברה אחת מטה את הכף, ומשפיעה בעולם הזה ובעולם הבא. ג. עוד קושיה: בברייתא אחרת נאמר שיש לו יותר מצוות מעבירות—מרעים לו (כדי שיענש על עברותיו בעולם הזה, ובעולם הבא יקבל רק שכר), ומי שיש לו יותר עברות—מיטיבים לו (להפך)! משמע שבמצב זה אין שכר גם בעולם הזה וגם בעולם הבא! אביי מתרץ שזו גם כוונת המשנה, מיטיבים פירושו מכשירים אותו לקבל רק טוב בעולם הבא, ולהפך. רבא אומר שהברייתא היא לשיטת רבי יעקב, שבעולם הזה אין גמול. ראייתו מאדם שקיים כיבוד הורים ושילוח הקן, מצוות שעל שתיהן הובטחה אריכות ימים, ומת במקום; משמע שהשכר רק בעולם הבא.

ד. הקשה רבא לרב נחמן: לכל המצוות שמובטח עליהן שכר גם בעולם הזה וגם בעולם הבא יש פסוק שאומר זאת. גם בשילוח הקן יש פסוק, למה אינו ברשימה? השיב לו שהתנא לא אמר את כל המקרים, ורבא דחה זאת: 'אלו דברים' פירושו רק אלו. אמר רבא בשם רב אידי: כתוב 'אמרו צדיק כי טוב'. יש צדיק טוב וצדיק שאינו טוב? אלא, צדיק טוב הוא מי שטוב גם כלפי שמים וגם כלפי הבריות. על כיבוד הורים, חסד וכו' יש שכר בעולם הזה כי אלו מצוות כלפי הבריות, אבל שילוח הקן לא.

אגדה אחת בשבוע: קידושין לט ב- מ א

א. משנה. כל העושה מצוה אחת - מיטיבין לו, ומאריכין לו ימיו, ונוחל את הארץ, וכל שאינו עושה מצוה אחת - אין מיטיבין לו, ואין מאריכין לו ימיו, ואינו נוחל את הארץ. ב. גמרא... ורמינהי: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, אלו הן: כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכנסת אורחים, והבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם! אמר רב יהודה, הכי קאמר: כל העושה מצוה אחת יתירה על זכותיו - מיטיבין לו, ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה. מכלל, דהנך אפילו בחדא נמי? אמר רב שמעיה: לומר, שאם היתה שקולה - מכרעת. ג. ורמינהו: כל שזכותיו מרובין מעונותיו - מריעין לו, ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת, וכל שעונותיו מרובין מזכותיו - מיטיבין לו, ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת ממנה! אמר אביי: מתניתין, דעבדין ליה יום טב ויום ביש. רבא אמר: הא מני? רבי יעקב היא, דאמר: שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. דתניא, רבי יעקב אומר: אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה, שאין תחית המתים תלויה בה; בכיבוד אב ואם כתיב: למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב: למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלה את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה? אלא, למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך - לעולם שכולו ארוך.

ד. רמי ליה רבא לרב נחמן... בכיבוד אב ואם כתיב: למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בגמילות חסדים כתיב: רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, ובהבאת שלום כתיב: בקש שלום ורדפהו, וא"ר אבהו: אתיא רדיפה רדיפה, כתיב הכא: בקש שלום ורדפהו, וכתוב התם: רודף צדקה וחסד, בתלמוד תורה כתיב: כי הוא חייך ואורך ימיך, בשילוח הקן נמי כתיב: למען ייטב לך והארכת ימים, ליתני נמי הא! תנא ושייר. תני תנא אלו דברים, ואת אמרת תנא ושייר? אמר רבא, רב אידי אסברא לי: אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו - וכי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב? אלא, טוב לשמים ולבריות - זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות - זהו צדיק שאינו טוב...

לחכות למשכורת, ליהנות מהעבודה *המחקה בסוּייה*

האמירה הרווחת ש"איננו עוסקים בחשבונות שמים" לא תמיד הייתה מקובלת כל כך. אולי אנחנו, בדורות האחרונים, איננו בקיאים בטבלת חישובי השכר של בית דין של מעלה, אבל חז"ל עסקו בחישובים כאלה, ובעקבותיהם הראשונים בימי הביניים. מי שאינו רוצה לעסוק בחישובים הללו – לכאורה אמור להתנצל בנימוס בפני הסוגיה שלנו, לומר שהוא מוכרח ללכת, ולהמשיך הלאה לסוגיה הבאה. ובכל זאת, ייתכן שקטע אחד בסוגיה חורג מהקו הכללי של חשבונות הגמול האלו.

רבא הוא אחד מהדוברים המרכזיים בסוגיה שלנו. בתחילת הסוגיה הוא מביא את דעת רבי יעקב שאין שכר למצוות בעולם הזה, כדי להפריד בינה ובין המשנה שלנו, שמדברת על גמול הן בעולם הזה והן בעולם הבא. בהמשך רבא מקשה על המשנה הידועה, המונה את הדברים ש"אדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא". הוא מביא דרשות פסוקים שיכולות לשמש מקור למשנה, ושואל: מדוע נפקד מקומה של מצוות שילוח הקן – הרי גם עליה יש הבטחה של התורה להטבה בעולם הזה ושכר בעולם הבא?

התשובה שנותן רבא היא דרמטית מבחינת מהלך הסוגיה. אין זה תירוץ מקומי אלא חידוש עקרוני. נראה שהוא שם בצד את כל דרשות הפסוקים, ומוצא מכנה משותף פשוט לכל הדברים שאדם נהנה מהם כבר בעולם הזה: הן מועילות לבריות. כיבוד הורים, גמילות חסדים, הכנסת אורחים, הבאת שלום בין אדם לחברו וגם תלמוד תורה, אלו מצוות כלפי החברה (תלמוד תורה אמנם אינו מכוון רק כלפי החברה, אבל יש לו תועלת והשפעה רבה גם כלפיה). שילוח הקן אינו מביא תועלת לאחרים. למה התשובה הזו משמעותית כל כך? כיוון שנראה כי היא חורגת ממושגי הגמול שנידונו לאורך הסוגיה. היא מדברת על אדם שנוסף על היותו צדיק, הוא גם טוב, ואומרת שהוא אוכל את "פרי מעלליו". אפשר לומר שכל שכר הוא אכילת פרי המעשים, אבל לא בהכרח; אדם שעובד בחקלאות ומגדל עץ בשביל מישהו אחר, אינו חייב לקבל דווקא את הפרות בתור שכר, הוא יכול גם לקבל כסף, ואזי יהיה גמולו מנותק מעבודתו. הוא עשה משהו שמגיע לקבל עליו שכר. מי שאוכל את הפרי נהנה ישירות מעצם מה שהוא עשה, מהתוצאה הטבעית הישירה של המעשה. נמצא שיש שני סוגים של תוצאות מצוות ועבירות, גמול בעולם הבא ורווח בעולם הזה. אפשר לומר שזה שכר חיצוני וזו תוצאה ישירה, אבל ייתכן ששני הסוגים הם תוצאות, בהתאם לשתי מערכות המצוות: עיקר המצווה הוא הצד האלוקי שבה, קיום דבר ה', הבונה את קומתו הרוחנית של האדם ומכשיר אותו לעולם הבא; במצוות שבין אדם לחברו נבנה לא רק האדם עצמו אלא גם סביבתו, ובנייה זו מתרחשת כבר במציאות הקיימת. לאור זאת, אומר רבא, **גם אם ההשפעה הרוחנית של המצוות שייכת לממד אחר לגמרי, יש גם מושג של השפעה ארצית שמתממש כבר עכשיו.**

אפשר לעצור במסקנה זו, ולומר שיש שתי מערכות מקבילות, נפרדות, של מצוות וגמול. אבל אולי יש מקום לחשוב על אפשרות של התנגשות בין המערכות: האם ייתכן שמשלח הקן "רע לבריות", כיוון שאמנם הוא עושה מצווה, אבל המניע הבסיסי הוא טובתו האישית, שבגלל הוא לוקח את הגוזלים? האם ייתכן שרבא רומז לתשובה אחרת לשאלת רבי יעקב, למה מי ששילח את הקן לא זכה לאריכות ימים בעולם הזה?

בן תמיד נשאר בן

קטע מפרשנות האגדה

הרב אביחי קצין, "האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך"

"למען יאריכוני ימייך" – בעולם שכולו ארוך. "למען ייטב לך" – לעולם שכולו טוב.

אריכות ימים, אינה נמדדת ביחידות של זמן. לא בשעות, לא בימים ולא בשנים.

היא נמדדת במשמעות הנצחית שיוצק האדם אל הזמן שבו הוא חי. באיזו מידה הוא מחבר את חייו אל הנצח.

המליצה העממית מבארת את המושג הכפול: "זקן, בא בימים", כמתאר שני מרכיבים. זקן מתאראת הפו הכמותי של חייו של אדם, אורך ימי חייו. אולם האדם נתבע להשיב על שאלה נוספת: האם ימייך מלאים הם? האם יכול אתה לבוא וימייך בידך? זה פשר החצי השני: "בא בימים".

ישנם כאלו שזקנים הם. אולם אינם יכולים לבוא כשימיהם בידם.

ויש כאלו שלא זכו לזקנה. אולם כמובן השני, ימיהם מלאים וארוכים.

המתחבר אל עולמן של המצוות, יוצר גשר אל עולם הנצח, אל אותו עולם שכולו ארוך. וכמובן הזה, מובטח לו שזכה לאריכות ימים.